

TIDEHVERV 199

Stauning 2. september 1999

DEN TALENDE ABE

-om myte og modernitet

Solche Werke sind Spiegel:
Wenn ein Affe hinein guckt,
kann kein Apostel heraus sehen!

Jesper Langballe og virkeligheden

Jesper Langballe er utilfreds. Han er så utilfreds at han i Tidehvervs juni-nummer igen og igen slår hånden i bordet og råber: Jeg finder mig ikke i de seks dage.

Ja, den ellers så dygtige teolog og tekstlæser Jesper Langballe var tilsyneladende allerede efter de første linier - eller muligvis også før disse - så utilfreds med mit essay, at det var umuligt for ham at læse videre og han derfor nøjedes med at finde nogle citater som han så vender på hovedet.

Langballe har ganske vist ret i at vi er uenige, men da han ikke har forstået mit anliggende, tager han fuldstændig fejl af hvori uenigheden består.

Hvorfor er Jesper Langballe mon så utilfreds? Hvad er det mon der i den grad forarger ham ved at jeg, i overensstemmelse med Den hellige Skrift, med reformatorerne og med næsten den samlede kristne tradition, kalder Helligåndens tale til os i Bibelens skabelsesberetning for dén bogstavelige og historiske virkelighed som, når vi i tro hører denne tale, gør alle menneskelige forsøg på med sin autonome fornuft selv at producere skabelses- og verdensforklaringer til ligegyldige myter og fantasier; ja, ikke blot gør dem til fantasier, men afslører den fornuft der tror sig autonom som - med et af Luthers yndlingsudtryk om fornuften - "des teufels hure"?

Hvorfor vil Jesper Langballe mon have Guds Ord på behagelig afstand ved at putte det i en bekvem lille kasse ved navn "myte"?

Ja, det kan jo ikke være Den hellige Skrift selv der driver ham dertil, thi i Bibelen bruges ordet myte, så vidt jeg har fundet ud af, altid negativt, som identisk med menneskeligt opfundne fabler - "kællingeagtige myter" som der egentlig står i 1. Tim. 4,7 eller "kløgtigt opdigtede myter" som der står i 2. pet. 1,16; myter over for hvilke Bibelens egen forkyndelse fremstår som den urokkelige og klart bevidnede sandhed. Ikke sand for hvem som helst, eller når som helst, naturligvis, men sand for enhver der af Åndens lys er blevet revet ud af de hedenske myters mørke.

Nej, Jesper Langballes utilfredshed må have samme årsag som alle andre forsøg på af få Guds ord på afstand og gøre det ufarligt ved at springe den bogstavelige læsning over og gå direkte til den allegoriske/ eksistensteologiske. For nu at citere mit essays anden sætning, en sætning som Langballe også var nået frem til hvis han ikke havde haft så travlt med at slå i bordet:

"I det øjeblik læseren af Den hellige Skrift trækker sig et skridt tilbage og siger: Her har vi at gøre med en myte, og denne myte vil jeg gøre til min, så er Den hellige Skrift ikke eksistentiel virkelighed for ham - den er ikke hans "myte" - og

den kan heller aldrig blive det, før han af Ånden omvendes og i skriften ser Guds tale, og derfor lader det være Bibelen som forklarer ham i stedet for omvendt.” Hvad jeg her skriver er i al enkelthed det samme som den kristne teologi altid har hævdet, og her fremgår det jo i øvrigt også klart at jeg for så vidt udmærket kan acceptere en positiv brug af ordet “myte”, nemlig som betegnelse for den altomfattende bibelske virkelighed man som kristen står i og taler ud fra, men da denne “myte” netop er altomfattende og relativiserer alle andre verdensanskuelser, så synes det meningsløs at kalde den andet end det den er, nemlig slet og ret virkeligheden eller sandheden. Derfor sætter jeg den positive forståelse af “myte” i anførselstegn og kalder den efterfølgende for virkelighed. Bibelens skabelsesberetning er ikke en myte, den er tværtimod den virkelighed der afslører menneskeskabte skabelsesfortællinger - inklusiv de autonome videnskabelige beskrivelser, der jo ikke er andet end nutidens mytologi - som “kællingeagtige myter” eller “kløgtigt opdagede myter”. Når man bruger ordet myte om Bibelens tale, så henter man sit sandhedsbegreb i fornuftens autonome videnskab, dvs. hos “des teufels hure”, og finder så et lille rum ved navn “den mytiske sandhed” - eller “den religiøse dimension” - hvor Bibelen ikke længere kan forarge eller stå i vejen for fornuftens totalitære projekt.

Det er en ret kedelig leg at råbe “Det kan du selv være”, men nogle gange kan det jo være berettiget, og når Langballe ud i den blå luft beskylder mig for at hente mit sandheds- og virkelighedsbegreb i den videnskab jeg angriber, så kan jeg vanskeligt svare andet end at det tværtimod er lige præcis hvad Langballe gør. Langballe har jo ganske ret i, at såvel dele af den lutherske ortodoksi som den moderne bibelfundamentalisme på hver sin måde er afhængig af deres modpart, idet de på fornuftens præmisser ønsker at sandsynliggøre Bibelens budskab. De ønsker at harmonisere Bibelen med de resultater fornuftens kan komme frem til. Når videnskaben siger én ting om skabelsen, og Bibelen siger noget andet, så svarer fundamentalisten, at hvis videnskaben blot ville bruge fornuften lidt bedre, så ville den komme frem til den samme sandhed som Bibelen. Således argumenterer nutidens amerikanske “kreationisme”, men det er naturligvis noget sludder, thi Gud skal nok sørge for at Bibelens bogstavelige tale altid vil være i modstrid med menneskeåndens fantasier. Kreationismen vil harmonisere Bibelen med videnskaben ved at ændre videnskaben, Langballe vil gøre det ved at skabe et lille mytisk eller allegorisk rum i videnskabens verdensbillede hvor Bibelen kan stå i fred, men begge disse harmoniseringsforsøg slås i stykker af Bibelen selv.

Skredet i Bibelforståelsen skete ikke - således som Langballe forudsætter - med oplysningstiden, det skete med den del af den lutherske ortodoksi som var så glad for sin autonome fornuft, at den ville læse Bibelen på fornuftens og ikke på Åndens præmisser, og derfor gjorde Bibelen til en fra ånden frigjort encyklopædi. Efter dette skridt var det kun en logisk følgevirkning, at producere alternative encyklopædier alene på basis af den nu frit svævende menneskeånd, og så bruge disse til at dømme Bibelen med. Oplysningstiden bibelkritik gjorde ikke andet end at tage ortodoksien på ordet, og teologien har siden ligget som den har redt. Selv den mest historisk-kritiske eller afmytologiserende bibellæsning er ikke andet end en logisk konsekvens af den ortodokse lære om verbalinspiration.

Ortodoksien og den nyere tids fundamentalisme vil gøre Bibelen til sandhed på menneskets egne selvopfundne præmisser Det er lissom lidt for luftigt for dem at det kun er Guds egen Ånd der kan gøre skriften sand for den enkelte. Derfor hævder de, ligesom muslimerne, at den er sand i sig selv. Men det er nøjagtigt

det samme Jesper Langballe, og store dele af den afmytologiserende og eksistensteologiske tradition, gør. Heller ikke Jesper Langballe kan acceptere at der er en modsætning mellem på den ene side hans egen fornuft og det den kommer frem til i sine undersøgelser, og på den anden side Bibelens tale. Han ønsker ikke at blive modsagt af Bibelen og derfor opfinder han en bekvem lille kasse at putte Bibelen i, og kalder denne kasse for myte, på samme måde som det 19. århundredes liberalteologi holdt sig Bibelen fra livet ved at isolere den i en kasse ved navn "det religiøse" eller "det sjælelige", i en naiv tro på at videnskaben ville holde sig borte fra disse søndagsadspredelser, mens det jo i virkeligheden forholdt sig således at "des teufels hure" allerede ved på denne vis at få isoleret Bibelens tale som "det religiøse" eller "det mytiske" i sin totalitære stræben havde vundet en fuldstændig sejr. Det er jo den oplyste fornuft som til enhver tid bestemmer kassens omfang. At kalde skabelsesberetningen for en myte er at give den et afsnit i den oplyste fornufts store encyklopædi.

Man kan kun kalde Bibelens skabelsesberetning for en myte ved at stille sig uden for den - dvs. på den autonome videnskabelige fornufts grund. Hvis man taler fra Bibelens egen grund - og andre steder fra kan man ikke tale teologi, så sandt som skriften kun kan udlægges af skriften - så kan man naturligvis ikke se sin tale som myte, man kan kun se den som den altomfattende virkelighed.

I modsætning til hvad Langballe hævder, så spørger jeg på intet tidspunkt i mit essay "wie es eigentlich gewesen ist" i sådan abstrakt forstand, thi det tror jeg slet ikke er muligt. Jeg spørger alene hvad Bibelen siger om skabelse og syndefald og lader så Luther hjælpe mig på vej i min læsning. Det er ikke mig, men Jesper Langballe der går ind på det han kalder "professor-historiens" præmisser.

Udefra set kan man vel udmærket sige at jeg, idet jeg taler forkyndende, taler ud fra myten og derfor taler mytologisk, men det mener jeg jo netop ikke jeg gør, jeg ser tvært imod nutidens hastigt skiftende såkaldte videnskabelige skabelses- og tilværelsesforklaringer som først og fremmest en mytologi der skal holde os virkeligheden fra livet, på samme måde som humanismens videnskabelige menneskesyn skal holde os næsten - og os selv som ansvarlige skabninger - fra livet, og den moderne teologi og religionsvidenskab skal holde os Gud fra livet.

Teologien skal ikke diskutere med professor-historien eller professorvidenskaben på dens egne præmisser, men vi undgår naturligvis ikke at forholde os til den, på samme måde som oldkirken ikke kunne undgå at forholde sig til den tids mytologi, på samme måde som reformatorerne måtte forholde sig til renæssancehumanismen eller på samme måde som f.eks. den kristne kirke i Pakistan eller Ishøj må forholde sig til Islams lære. Karl Barth har vistnok skrevet at prædikenforberedelsen består af dels bibellæsning og dels avislæsning, hvilket naturligvis ikke betyder at prædikanten nødvendigvis skal tale om avisen i prædikenen men at han skal vide hvad det er for en tid han taler ind i. Og når man forkynder om Bibelens skabelsesberetning kan det være nyttigt - omend ikke nødvendigt - at have et vist kendskab til hvilke skabelsesberetninger der hersker i ens samtid, ligesom det kan være afklarende at forholde de to til hinanden. Det er da også hvad f.eks. Paulus, Augustin og Luther gør.

Få ting fortæller vel mere om en kultur end dens skabelsesmyter. Det fortæller f.eks. en del om en kinesisk kejsers selvforståelse hvis han mente at han nedstammede direkte fra guderne, og på samme måde fortæller det naturligvis

en del om vor tids selvforståelse at man har opfundet en skabelsesmyte der til almindelig jubel forkynder at vi nedstammer fra aberne.

Om at pille løg

Billedet med løget er for så vidt ganske præcist. I såvel liberalteologien som i vort århundredes afmytologiseringsprojekt troede man at den oplyste fornuft blot kunne skrælle henholdsvis "det rent menneskelige" eller "det mytologiske" af Bibelen, thi der var nedenunder en urørlig kerne, dvs. fortællingen religiøse, moralske eller eksistentielle indhold, som kun havde godt af at blive al fyldstoffet kvit og komme rent og purt frem i lyset. Det har imidlertid vist sig, at det er som at pille et løg. Er man først gået i gang med at pille lag af, så findes der ingen reel undskyldning for at holde op før løget er fuldstændig væk.

Lige så lidt som løg har Bibelen en kerne der er urørlig over for videnskabens angreb, og den ønsker naturligvis heller ikke at have det, så sandt som den ikke ønsker at give nogen som helst mening andre steder end der hvor Ånden selv åbner den. For menneskeånden ønsker Bibelen at fremstå som den rene dårskab, men ikke desto mindre er det lykkedes nutidens teologi at gøre den til et mondænt mytisk kulturfundament ovenpå hvilket man - fejlagtigt - mener at nutidens skinnende babelstårn er placeret.

Drejer man billedet lidt, kan nutidens såkaldte videnskabelige skabelses- og menneskesyn imidlertid også sammenlignes med et løg. Vi kan ikke skrælle alle dets moralske og religiøse implikationer af og så stå tilbage med "den rene videnskab" eller "det rent menneskelige", med hvilket teologien intet udestående har. Thi nutidens beskrivelse af verden er naturligvis ikke opstået af sig selv, den er som enhver anden verdensbeskrivelse en integreret del af samtidens mytologi.

Det er ikke et simpelt årsags-virkningsforhold således at en bestemt religion skaber et bestemt verdensbillede eller således at videnskabelige "opdagelser" eller teorier i sig selv ændrer sin samtids religion, de er tværtimod forskellige dele af én og samme mytologi.

For nu bare at bruge et eksempel, så ændrede f.eks. Darwin ikke sin samtids intellektuelle selvforståelse, hans skabelsesmyte bekræftede den tværtimod og kom derved næsten ganske bogstaveligt som en gave fra himmelen. Allerede i renæssancen blev det jo intellektuelt stuerent at betragte mennesket som ikke andet end et sofistikeret dyr og betragte ikke kun naturen men også forholdet mellem mennesker som ikke andet end en kamp hvor de stærkeste overlever og de svage bukker under og hvor magten er lig med retten, flottest formuleret af Shakespeares humanistiske superskurk Edmund i King Lear:

Thou nature art my Goddess; to thy law
My services are bound. Wherefore should I
Stand in the plague of custom and permit
The curiosity of nations to deprive me,

Her er enhver lov, enhver kultur, blevet til "plague of custom" eller en tilfældig "curiosity of nations". I virkeligheden findes der kun én lov, nemlig loven om "survival of the fittest". Oplysningstiden videreudviklede dette menneskesyn, men vendte samtidig den kristne forkyndelse af skabelse, syndefald og en lineær historie, hvor verdens og menneskets herlighed stadig aftager og Guds herlighed og miskundhed stadig tiltager frem mod dommedag, fuldstændigt på hovedet, således at historien blev en udvikling fra det primitive og frem mod det stadigt mere oplyste og gode. Oplysningstidens grundtanke er jo netop forestillingen om den stadige evolution frem mod det perfekte. At

oplysningstiden så samtidig fostrer idealet om "tilbagevenden til naturen" er ikke en selvmodsigelse, men ganske logisk, idet det netop er gennem samfundets evolution denne tilbagevenden skal sikres. For Rousseau er det jo den sofistikerede totale stat med dens totale omsorg for - og deraf nødvendiggjorte totale kontrol over - de enkelte borgere, som skal sikre at borgerne kan blive som aber igen, således som det i dag er ved at være fuldbyrdet. Firkantet kan det udtrykkes således, at i kristendommens skabelses- og historieforkyndelse kommer kulturen(dvs. livet i lydighed mod Guds skabelseslove) før naturen(forstået som vild natur), mens i oplysningstiden - og allerede hos f.eks. Montaigne - naturen såvel historisk som eksistentielt kommer før kulturen. Målet med også den teknologiske evolution er således pudsigt nok at vende tilbage til naturen.

I kristendommen forkynder vi som bekendt at selv alle dyrene oprindeligt blev skabt som kulturvæsener, dvs. som en del af menneskets verden, mens deres nuværende vilde liv i evig nød og fare er en konsekvens af syndefaldet og skal være med til at belære os mennesker om syndefaldets alvor; omvendt forkyndes der såvel implicit som eksplicit i nutidens oplysningsreligion at vores synd består i at vi er et kulturvæsen. Mennesket som kulturvæsen er grus i det økologiske maskineri. Grus som vel principielt burde fjernes helt.

Der er megen sandhed i Oswald Spenglers påpegning af at når kultur erstattes af civilisation og bundetheden til jorden, familien og historien forsvinder, så er det en åndelig 'tilbagevenden' til de primitive folkeslags historieløshed og naturlige religion. Også i metropolernes jungler reduceres livet til drifter, adspredelser og kamp for overlevelse. Som man kan se - og høre -overalt i dag, og især i den ungdomskultur de fleste under 90 lever i, føler det moderne civiliserede menneske en dyb samhørighed med de allermest primitive kulturer og disses barbariske livsytringer. C.S. Lewis har ligeledes, om den videnskabelige og teknologiske udvikling påpeget, at det der ser ud som menneskets sejr over naturen i virkeligheden er naturens sejr over mennesket, idet mennesket for at vinde denne sejr må reducere sig selv til natur! Og det er jo magt det handler om: Faust sælger ikke sin sjæl for at få viden eller indsigt, nej disse ting er kun nødvendige omveje for at nå det egentlige mål, nemlig magten. Men også for Faust gælder det at i det øjeblik magten er vundet, kræver Satan sin pris. Intet er vundet, men alt er tabt. Et tema der også kommer til udfoldelse i den ofte konstaterede kendsgerning, at humanismens grænseløse dyrkelse af mennesket og dets evner er uadskillelig fra en mindst lige så grænseløs menneskeforagt.

Med Darwin skete der intet andet end at renæssancens lære om "survival of the fittest", sammen med oplysningstidens evolutionsmyte, fik sin videnskabelige biologiske underafdeling. Socialdarwinismen er ikke et pseudovidenskabeligt misbrug, socialdarwinismen opstod tværtimod mange år før darwinismen og den biologiske evolutionsteori var blot en forsinket biologisk ajourføring af denne myte, en ajourføring som i fællesskab med den samtidigt opståede - og af nogle få, men i det ydre spektakulære, teknologiske nyskabelser fremkaldte - deificering af naturvidenskaben, gav oplysningsreligionen sit store folkelige gennembrud. Ideologien blev til objektiv og autonom videnskabelig sandhed, dvs. at den blev til religion, og af den skabtes den autonome videnskabelige stat hvis hele eksistensberettigelse dels består i, gennem enten social eller biologisk eugenik at sikre den fortsatte samfundsmæssige evolution og dels består i at sikre at borgerne, i deres frie naturlige livsudfoldelse, ikke generes af virkeligheden.

Som Monica Papazu tidligere har vist i et essay her i Tidehverv, så er biologisk eugenik og velfærdsforanstaltninger blot to forskellige midler til at nå samme mål, og da de sidste har vist sig at have ringe virkning til at modvirke "den sociale arv" synes pendulet nu atter at svinge tilbage mod de mere biologiske løsninger. Jeg hørte således for nyligt en klog mand, der både er professor og rådgiver for socialministeriet, indrømme, at hverken velfærdssamfund, den enorme psyko-sociale indsats i vuggestuer, børnehaver, skolepsykologi osv. eller udbredt brug af tvangsfjernelser synes at have nogen nævneværdig indvirkning på "den sociale arv", og han konkluderede derfor at kun en mere intensiv "påvirkning" af "belastede" forældre i retning af at få dem til at gøre brug af den frie abort, kunne gøre den "sociale restgruppe" mindre.

Ja, ikkesandt: Passer virkeligheden ikke ind i teorien, så lad os udrydde virkeligheden en gang for alle og helst allerede før den bliver født. Vi betragter i dag ganske enkelt statistikken som mere virkelig end virkeligheden, og hvis denne tese for alvor blev betvivlet ville vort ganske samfund bryde sammen. I dag findes staten jo ikke for at holde de stærke i tømme og beskytte de svage, nej statens hele eksistensberettigelse er at forbedre statistikkerne.

Den talende abe

En tid der ønsker at slippe for besværet med at være menneske, vil naturligvis, når den studerer verden, komme frem til at mennesket er en højtudviklet abe. Ved hjælp af et tastatur og en talemaskine har amerikanske biologer lært chimpanser at tale engelsk og de er angiveligt chokerede over at chimpanserne foreløbigt har fremvist et ordforråd på 3.000 ord, har et sofistikeret følelsesliv, kan sætte sig ind i andres behov, give udtryk for ønsker og følelser og diskutere deres egen og andres fremtid. Forskerne siger at de foreløbig kan fastslå, at chimpanser følelsesmæssigt og intellektuelt i det mindste er på linie med et opvakt 4-årigt menneskebarn og de mener at yderligere samtaler med chimpanser der er vokset op med det engelske sprog, vil vise at de er endnu mere fremskredne. Det har ifølge The Times i London fået nogle af forskerne - endnu ikke aberne selv, men bare rolig, det skal nok komme! - til at henvende sig til FN for at få diskuteret om menneskerettighederne, eller dele af disse, ikke burde gælde også for de højerestående primater, hvilket kun er naturligt, da genetikere sideløbende har fastslået at menneskets gener kun er 1,8% forskellige fra chimpansens.

Hvad handler alt dette nu om? Det handler i hvert fald ikke om omsorg for Guds skaberværk. Ligesom velfærdssamfundet ikke handler om kærlighed til næsten, men tværtimod om hvordan man kan slippe for at skulle leve op til sit ansvar for næsten - endda for sine egne børn og ultimativt for ens eget liv - således handler dette eksempel naturligvis ikke om at man vil gøre chimpanser til mennesker, men tværtimod om at blive fri for at være menneske. Vi er jo trods alt allerede 98,2% aber og man kan da ikke forlange alverden af 1,8% genmasse. Nutidens definition af frihed er jo at være fri for ansvarets byrde, fri for kulturens byrde, fri for familiens byrde, fri for historiens byrde, fri for smerten og lidelsen, dvs. fri for alle de skabelseslove Gud har pålagt os at leve under, fri for alt det der i denne faldne verden trods alt fastholder os som mennesker og ikke umælende abekatte.

Med disse 'objektive' og 'empiriske' videnskabelige erkendelser får det gamle ordsprog en helt ny og bogstavelig betydning:

Solche Werke sind Spiegel:

Wenn ein Affe hinein guckt,

kann kein Apostel heraus sehen!

Nej, når aben ser ud i empirien, f.eks. sin egen fortid, så ser den naturligvis en abe.

Hvad handler også den glødende religiøse interesse for at finde liv i universet, en interesse der i dag ofres lige så mange penge på som man tidligere brugte til at bygge katedraler, i virkeligheden om? Den handler om at få relativiseret vores egen eksistens. Vi er jo trods alt ikke noget særligt, vel? Det er videnskabeligt bevist.

I C. S. Lewis' Narnia-bøger er verden befolket med talende dyr, men der hviler hele tiden den trussel over deres hoveder, at hvis de falder ud af Guds nåde vil de atter blive umælende. Og måske er der en dyb ironisk pointe med at vi nu ikke længere synes vi kan skelne mellem abe-sprog og menneske-sprog, nemlig den at der ikke længere er nogen forskel! Vi har ikke længere i sandhed mund eller mæle, vi er ganske bogstaveligt blevet ånds-forladte. Og hvor ånden ikke er der vil ikke kun den bog der ligger åben for os i vore omgivelser og i vor historie blive ulæselig, nej der vil - endnu værre - også Den hellige Skrift lige så stille lukke sig for vore øjne.

Religionen virker

Ligesom det er umuligt at adskille Bibelens bogstavelige og dens allegorisk/eksistentielle indhold, er det således umuligt at adskille videnskabens bogstav fra dens religiøse og eksistentielle indhold.

Når faget "natur og teknik" i nutidens folkeskole ganske eksplicit er det klart mest forkyndende fag og ikke så meget handler om f.eks. naturens indretning, men langt mere om hvilke moralske, religiøse og eksistentielle konsekvenser børnene, for deres egen og verdens frelses skyld, skal drage af denne indretning, så er det ikke en afsporing, det er tværtimod nutidens videnskab som derved viser sit sande religiøse ansigt. Læreren er præst og skolepsykologen biskop.

Der tales i nutidens videnskab så direkte som i nogen religion - og med sand religiøs glød i øjnene - om synd, skyld, omvendelse, helbredelse gennem den rette oplysning, frelse gennem gode gerninger, om den transsproglige mystiske skuen i de ligninger der ikke kan oversættes til menneskeligt sprog, om det der var før der var noget, om superstrengene hinsides tid og rum osv. osv.

Darwin, Freud og Einstein er først og fremmest vor tids store og geniale religionsstiftere og de burde beskrives som sådanne. Hvad de to sidste angår kan de - sammen med Wittgenstein, Derrida og andre - og deres kirker formentlig bedst karakteriseres som en afart af kabbalismen, men der var jo i øvrigt allerede i renæssancen glidende overgange mellem den jødiske kabbalisme, den kristne mystik og hele den alkymistiske tradition af hvilken bl.a. den moderne fysik og astronomi direkte udspringer, på samme måde som encyklopædismen i oplysningstiden gik hånd i hånd med frimureri og okkultisme og måske bedst kan analyseres som en afart af denne, således som Thomas Mann, så vidt jeg husker, gør det i "Trolldjeldet".

Blandt de få der har set den moderne autonome videnskab i dens rette perspektiv, nemlig ikke som oplysning og afmytologisering, men slet og ret som en ny og med kristendommen konkurrerende religion er Nietzsche, Oswald Spengler og C. S. Lewis. Nietzsches geni bestod jo bl.a. i at han straks indså at historismen også måtte relativere sig selv. Han afmytologiserede også afmytologiseringen og så med rette "moderniteten" som slet og ret kristendom vendt på hovedet, dvs. som antikrists religion, en religion han vel så glimtvist

bekendte sig til, samtidig med at han fejlagtigt mente at han, som stående i religionsskiftet, måtte lide nihilistens tragiske skæbne som evig tvivler. Nihilismen hører jo netop hjemme i tider med religionsskifte hvor man kan bruge to stridende religioner til at relativere hinanden, men nihilismen er ikke derved en "sand" metamyte, den er snarere en spaltning, hvor den ramte bestandig er enten i den ene eller den anden "myte". Lewis repræsenterer sammen med f.eks. Chesterton omvendt en engelsk tradition for med åbne øjne entydigt at stille sig på "det gamle Europas" - dvs. kristendommens/virkeligheden - side, og se sig selv i billedet af folkevandringstidens klostre der uforstyrret overleverede de gamle sandheder indtil stormen var drevet over. I England har det, ligesom det muligvis er tilfældet i dele af den østortodokse kirke, og som vi i Danmark kender det fra Dostojevski og Solsjenitsyn, været muligt at undgå den fælde som det er at se nutiden i oplysningstidens falske dialektik mellem det nye lys og det gamle mørke, det har det åbenbart ikke i Danmark, og derfor har denne engelske tradition været misforstået som enten fundamentalisme eller som apologetisk liberalteologi. Og således er mit essay om arvesynd jo tydeligvis også blevet misforstået.

Jesper Langballe tror imidlertid på oplysningen falske dialektik, dvs. på den myte som hævder at mennesket i dag kan stille sig udenfor myten og fra dette guddommelige metastandpunkt gennemskue den.

Ellers ville han jo ikke kunne skrive: "Det er ofte fastslået, at de Bibelske skrifter og reformationstidens mennesker levede i et mytisk verdensbillede, og at det - i modsætning til vor egen tid - prægede deres hele forhold til historien, først og sidst til den hellige historie."

Selvom han straks efter, lettere selvmodsigende, trækker noget i land, så mener Langballe altså i udgangspunktet at han kan se historien med mindre farvede briller end f.eks. reformationstidens mennesker. Han mener at der med oplysningen er sket et skel i historien der har sat mennesket i stand til, i hvert fald i en vis grad, at se objektivt på den, hvilket må betyde at mennesket til en vis grad er blevet gud.

Langballe understreger ganske vist at han ikke finder den 'objektive' historie særlig interessant, men tilbage står at han mener at f.eks. Bibelens og reformationstidens mennesker levede i et mytisk verdensbillede, mens vi i dag er kommet frem til et mere oplyst stade hvor vi kan se mere objektivt på tingene end man tidligere kunne.

Jeg ville omvendt hævde at den der tror han kan befinde sig udenfor myten er ikke så lidt mere naiv end ham som bekender at han står i den.

Jamen, kunne man så sige, den moderne videnskab kan da ikke sådan over en kam kaldes for en religion. For den virker jo! Den forklarer jo så fremragende den virkelighed vi lever i og den producerer penicillin og computere og flyver til Mars.

Hvilken himmelråbende naivitet! Som om religioner ikke altid har virket. Som om myter ikke altid fyldestgørende har beskrevet den virkelighed menneskene har set med deres øjne, og som om myter ikke fået både enkeltmenneskets og det sociale liv til at fungere, såvel rent praktisk og teknisk som moralsk. Som om man ikke også med andre verdensforklaringer ville kunne lave atombomber, computere, flyve til Mars og producere følelspornografiske celluidstrimler - hvis man altså havde syntes at den slags beskæftigelser er eksistentielt eller kultisk meningsfulde, hvad man fornuftigvis ikke har. Der findes naturligvis en empiri, men for det første finder enhver religion det i empirien den skal bruge til

at bekræfte sig selv - endog talende aber - og for det andet står det mennesket frit for hvorledes det vil bruge de iagttagelser det modtager fra empirien.

For dem der lever i myten er myten naturligvis ikke myte, men altomfattende og klart synlig virkelighed. Religion Works.

Alle religioner virker så længe man af hjertet tror på dem, men det gør dem naturligvis ikke derved sande. Nogle religioner har ganske vist den egenskab at de kan betragte andre religioner som ligestillede sandheder, men der er også religioner der er i absolut forstand totalitære. Det gælder kristendommen, og det gælder i lige så høj grad nutidens religion der jo er en slags spejlvendt kristendom. Kristendommen hævder om sig selv at den i radikal forstand ikke er en religion, men inkarneret sandhed, og det samme hævder modernitetens religion som bekendt om sig selv. Forskellen er imidlertid at mens sandheden i kristendommen er i Jesus Kristus og derfor relativiserer alle menneskelige erkendelser, så er sandheden for nutidens religion indeholdt i menneskets erkendelse.

Processen mod Galilei

Den reduktionistiske videnskab bygger på "Occams barberkniv". William af Occam fastslog at "man skal ikke gøre med flere hvad man kan gøre med færre", dvs. at den simpleste udtømmende forklaring på et givet fænomen skal regnes for den sande.

Da Kopernikus vendte vrangen ud på det hidtidige europæiske verdensbillede, skete det ikke fordi han gjorde nye empiriske opdagelser, han tog tværtimod udgangspunkt i de samme observationer som det lykkedes hans samtidige at indpasse i det ptolemæiske system, men han spurgte så om det ikke skulle være muligt at opstille en mere simpel matematisk model for de iagttagne fænomener. Og det var det som bekendt.

Men det ændrer jo ikke ved at også "Occams barberkniv" kun er en teori. Andre verdensanskuelser leder jo ikke nødvendigvis efter den simpleste teori, men f.eks. efter en smukkeste, den mest harmoniske eller andet.

Under processen mod Galilei var pavens inkvisitor, Kardinal Bellarmine, der også havde været inkvisitor i sagen mod Giordano Bruno, parat til at acceptere det heliocentriske planetsystem såfremt Galilei blot ville inddrømme, at det kun var en bekvem matematisk hypotese. "Galilei vil handle klogt" skriver Bellarmine "såfremt han taler hypotetisk 'ex suppositione' [...] siger at det giver en bedre beskrivelse af det synlige ved at forudsætte at jorden bevæger sig og solen står stille [...] der er ingen fare i det." Kirken veg jo således ikke tilbage fra at bruge Galileis teori i den store kalenderreform.

Og Bellarmine havde selvfølgelig ret. Alle himmellegemerne befinder sig jo f.eks. i et tomt rum uden noget bagtæppe og man kan derfor ikke sige om det er solen eller planeterne der bevæger sig, man kan kun objektivt sige at de bevæger sig i forhold til hinanden. Det giver imidlertid den mest simple forklaring på de indbyrdes forskydninger at hævde at solen er i centrum og planeterne bevæger sig og derfor bruger vi denne teori. (Man kan groft sagt godt flyve til Mars efter det ptolemæiske verdensbillede, det ville blot kræve en meget større computer, da ruten er noget mere indviklet!)

Hvordan dette nu end forholder sig, så kan vi teologisk aldrig andet end fastholde, at Gud udmærket kan have indrettet verden således at der er dybe modsætninger mellem det som menneskefornuften, når den tror sig autonom, kan komme frem til i sin videnskab og sin historiebeskrivelse, og så den egentlige sandhed, ligesom Guds åbenbaring i Hans gerninger i verden - f.eks.

skabelsen, Kristi under og Hans og vores opstandelse fra de døde - jo er i umiddelbar modsætning til fornuftens resultater. Men ikke desto mindre er åbenbaringen sand i absolut forstand, mens fornuftens resultater om disse ting af det menneske Guds Ord taler til må afvises som udtryk for menneskelig mytologi og afguder.

Bellarmin ville kun have den indrømmelse af Galilei at Gud ikke er underlagt det reduktionistiske sandhedsbegreb og derfor, som det jo tydeligt fremgår af f.eks. Josua 10.12 i sin almægt kan skabe universet i modstrid med Galileis fornuft. Galileis berømte hvisken "e pur se muove" implicerer derfor at dette ikke kan være tilfældet, at al tænkning må være underordnet den rationelle logik.

Også nutidens videnskab indrømmer ganske vist gerne at den kun arbejder med hypoteser, ja muligheden for falsifikation er vistnok endda en definition på videnskaben, men den indrømmelse Bellarmin krævede af Galilæi var langt mere vidtgående, nemlig at Gud som sagt kunne have skabt verden i absolut modstrid med det den reduktionistiske fornuft kan komme frem til, dvs. således at denne afart af fornuften ikke engang vil være i stand til at tilnærme sig sandheden. Og denne indrømmelse vil den reduktionistiske fornuft aldrig komme med, thi så ville enhver religiøs, moralsk og eksistentiel dimension være fjernet fra den. Og det vil den aldrig tillade, thi så ville den miste det egentlige motiv for sin stræben, nemlig som Faust at gøre sig til Herre over verden. Så ville dens oprør mod Gud slet ikke være noget oprør og så ville der slet ingen magt være vundet. Alkymisten kan ikke uden at ophøre med at være alkymist indrømme at det er principielt umuligt for ham at finde frem til den rette formel.

Leonardo da Vinci formulerer flot videnskabens trosbekendelse således:

"O beundringsværdige, o vældige Nødvendighed, med din lov fremtvinger du, at alle virkninger udgår fra deres årsager ad den korteste vej."

Det er her tydeligt at reduktionismen for det ægte Faust-menneske Leonardo da Vinci er en religion og at guden placeres i Leonardos eget hoved.

Når Galilæi ikke vil indrømme at hans verdensbillede kun er en teori, så har han med Luthers ord gjort sin fornuft til "des teufels hure" idet "Alle werke Gottes sind unerforschlich und unaussprechlich, keine Vernunft kann sie aussinnen. Sie können geglaubt, aber nicht denkend erfasst werden."

Derfor lader Luther, således som det f.eks. ses i genesiskommentaren, igen og igen sin fornuft blive korsfæstet for i stedet at holde fast i Helligåndens klare tale i Den hellige Skrift. Luther overvejer f.eks. det gængse udtryk at én dag for Vorherre er som tusinder for mennesket og at man derfor udmærket med fornuften kan hævde at verden har eksisteret i utallige tusinder(eller milliarder) af år, men afviser den lige så håndfast som han afviser Augustins fornuftsbegrundede påstand om at de 6 dage kun er et billede og at fornuften må hævde at Gud skabte verden på én gang. Nej, siger Luther, når Helligånden i selveste skabelsesberetningen fastslår at Gud skabte verden på 6 virkelige og historiske dage, så skal vi lade fornuften fare og holde os til Guds ord. Ja, der er ligefrem en mening med at fornuften igen og igen modsiges af Den hellige Skrift.

At der kan findes steder i Skriften - f.eks. Jakobsbrevet - der tilsyneladende strider mod skriftens helhed, betyder for Luther ikke, at skriften er et tag-selv bord. Skal Jakobsbrevet kritiseres, så er det ikke fordi det strider mod fornuften, men fordi det strider mod skriften selv. Således også med skabelsesberetningen. Kun Bibelen selv kan dømme Bibelen.

Fordi Galilei fastholdt sin teori ikke blot som en leg med fornuften, men som sandhed(dvs. som en erkendelse der også har eksistentielle implikationer),

derfor var det Kardinal Bellarmin som have ret, omend vi frimodigt kan overlade rejsningen af kætterbålet til Vorherre!

Hedenskabets sandhed

Da modernitetens religion, som nævnt, er en spejlvending af kristendommen og derved antikrists religion, gælder det også at kristendommens forhold til nutidens religion er væsentligt anderledes end til de fleste former for hedenskab.

Så sandt som ethvert menneske kender Gud og Hans lov i sit hjerte, er det jo fuldt ud muligt for hedningen at leve et retfærdigt menneskeliv, ja der er ligefrem megen sandhed i den gamle kristne tradition - som vi kender hos bl.a. Dante Alighieri og Luther - om at hedningen egentlig har lettere ved at leve et retfærdigt menneskeliv, da djævelen og hans dæmoner raser stærkere blandt de kristne end blandt hedningerne.

Når man som kristen læser f.eks. Homer kan man på utallige måder ikke undgå at mærke en dyb indre overensstemmelse mellem såvel mange enkeltepisodes som selve livsfølelsen hos Homer og i Bibelen. Det er da heller ingen tilfældighed at man i kristendommen har tilladt sig til en vis grad at læse Homer og mange andre hedenske skrifter delvist profetisk, idet der altså i disse hedenske skrifter er en række ting som viser at man ikke helt har glemt forkyndelsen i den sande kirke som man jo oprindeligt tilhørte, men er faldet bort fra.

Som kristen kan man udmærket se hedenskabets myter som sande, i den forstand at de indeholder en længsel der peger frem mod længselens ophør i Jesus Kristus, og i ganske særlig grad er det vanskeligt som kristen at læse om Odysseus' hjemkomst til Ithaka uden at bemærke en lang række svage profetier om Kristus, ja først i dette perspektiv synes en række handlingsmæssige inkonsekvenser overhovedet at give mening.

Grækerne levede i et evigt tusmørke under skæbnens tryk og turde ikke engang formulere et håb om udfrielse af mørket, men ikke desto mindre er der i deres myter allerede et svagt glimt af håb.

I hedenskabets evige sukken under den uafvendelige skæbne, ligger en sand længsel, der peger frem mod kristendommen. I den græske tragedie sukker protagonisterne (fordi de ikke tør håbe), i Bibelen og hos f.eks. Shakespeare skriger de - som Job, David og Kong Lear - af dybsens nød (fordi de tør håbe), men der peges samme sted hen.

Nutidens videnskab vil selvfølgelig hævde, at slægtskabet mellem livsfølelsen i Bibelen og f.eks. Homer eller de Islandske sagaer skyldes at de alle eksisterer i et mytisk univers, men jeg vil langt snarere hævde at det skyldes at man i denne hedenskab, ved Guds nåde, har bevaret en sans for skabelseslovene, mens Gud i dag straffer os ved næsten aldeles at tilsløre denne sans. Hvad enten han nu ville blive omvendt derved eller ej, så ville Odysseus - eller Platon, for den sags skyld - rent intuitivt have fundet en kristen gudstjeneste umiddelbart meningsfuldt. Han ville kunne forstå det der sker som levende virkelighed, han ville - også eksistentielt - kunne sætte sig ind i forkyndelsen af Kristi soningsdød og intuitivt se dybden i treenighedslæren. Og det skyldes at han så at sige lever i det samme rum som det den kristne forkyndelse foregår i. På samme måde kan man i dag opleve nyindvandrede muslimer med glød diskutere treenighed og forsoningslære og anfægtes eller forarges af den, mens selv danske folkekirkepræster skal hen til reolen før de kan give en blot nogenlunde fyldestgørende redegørelse for disse vor tros kernepunkter. De lever ikke

længere i et rum hvor denne "mytologiske" tale giver mening, endsige på mindste måder forarger eller anfægter dem.

Det skal jeg senere komme mere udførligt ind på i et længere Essay her i Tidehverv.

Modernitetens løgn

Ganske anderledes end til hedenskabet er forholdet mellem kristendommen og den oplyste modernitet. Moderniteten kan kun forstås ret når den ses som et produkt af kristendommen. Den dialektiske sækulariseringsteologi har for så vidt ganske ret når den hævder, at moderniteten er en konsekvens af kristendommen, men den er vel at mærke en negativ konsekvens. Moderniteten og hele dens verdensbillede kan kun forstås ret i lyset af Jesu advarsel om at hvor han kommer der vil også dæmonerne rase allerstærkest. Hvor Gud bygger en lille kirke og samler en lille forfulgt menighed, der vil djævelen straks bygge en katedral hvorom folkeslagene vil flokkes om tilbedelsen af Antikrist.

Frihed fra loven i troen på at Jesu har opfyldt den på Golgata bliver i dæmonernes forkyndelse til slet og ret frihed fra loven, hvilket er det modsatte; at Gud blev menneske bliver - billedligt talt - til at Gud har foretaget en fuldstændig emanation ind i denne verden; syndernes forladelse ved Jesu stedfortrædende straf lidelse bliver til at der aldrig har været nogen synd og derfor heller ingen brug for straf; at vi ved at være bundet til den almægtige Gud er fri i forhold til alle denne verdens magter, bliver til at vi er slet og ret frie, dvs. også i forholdet til Gud(og derved i virkeligheden lænket til denne verdens dæmoner); at Gud har indstiftet det menneskelige fællesskab i familie og folk, bliver til "der er ingen bånd der binder mig"; at menneskets begær er arvesyndens fremmeste synlige udtryk, bliver til en religiøs dyrkelse af begæret og troen på gennem dette at kunne nå den højeste mening; at vi er skabt i Guds billede bliver til læren om at vi er skabt i amøbens; læren om paradys og syndefald og om at syndens vægt i verden stadig tiltager, bliver til læren om den stadige fremgang gennem evolution; læren om at mørket sænker sig stadig mere over menneskets evne til at erkende verden gennem sin fornuft, bliver til læren om den stadigt fremadskridende oplysning; håbet om at vi lever i de sidste tider, at Guds rige er nær og at vi alene skal sætte vor lid til dette, bliver til at vi skal stræbe frem mod et gudsrige her på jorden, osv. osv.

Helt ned i detaljen er nutidens mytologi negativt bestemt af kristendommen som sin modsætning. Den er som sagt også i absolut modsætning til enhver anstændig form for hedenskab, men den er, som antikrist, utænklig uden kristendommen som det ophav den ustandselig skal fornægte. Modernitetens kult er det evigt gentagne fadermord.

Dette er formentlig også, således som bl.a. Oswald Spengler har hævdet, forklaringen på at mennesker med en jødisk baggrund i så høj grad kom til at dominere "oplysningens" første fase. De havde, ved på forhånd at leve i et direkte modsætningsforhold til kristendommen, så at sige et forspring for alle dem der stadig stod med et ben i det gamle Europa. Jøderne havde jo i årtusinder vendt Bibelens forkyndelse på hovedet, og da deres kristne omgivelser så begyndte på det samme, var de så at sige en selvskreven avantgarde, også derved at de gennem århundreder havde indrettet sig på det hjemløse eksilliv i byens ghetto. I dag er der imidlertid ikke længere nogen forskel. I dag er vi alle eksilerede, vi lever alle det rodløse liv i metropolernes ghettoer, vi får alle fjendskabet til kristendommen ind med modernismens og vi deltager alle i kultens rituelle fadermord.

Men da oplysningens projekt således på én gang er en frugt af kristendommen og drives frem af et ubændigt had til denne, da den så at sige er afhængig af det mørke den hævder at oplyse, betyder det formentlig også at den - som Faust - allerede i sin sejr har sejret sig selv ihjel.

Med Kristus forsvinder også antikrist. Med faderen forsvinder også den kultiske mening med fadermordet.

Da oplysningens lys kun er et til sin modsætning forvrænget genskin af det sande kristne lys, "lyset som skinner ind i mørket", forsvinder oplysningen straks den har overvundet kristendommen, i den forstand at forkyndelsen ikke længere høres. Således synes oplysningen for tiden dels at være ved at gå i barndom, derved at den mere og mere utilsløret fremviser sit sande okkulte og kabbalistiske væsen, og dels synes den at være ved at blive erstattet af mere ægte former for hedenskab.

Omend oplysningens og modernitetens myte vel i dag raser værre end nogen sinde og det slet ikke er umuligt at kirken for en tid atter henvises til katakomberne, så synes det også at være mere og mere klart at denne rasen er som fra en såret løve der raser i sin døds kamp.

Og måske er det netop på denne måde at Gud endnu engang, efter at have givet sin kirke denne lærestreg om frugterne af at løsrive sig fra Hans Ord, atter vil udfri det profetiske og apostolske vidnesbyrd og den kirke der klynger sig til det, fra det nuværende babyloniske fangenskab.